

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

XI.

Vosmeer de Spie. — Een(e) Passie. — Analyse van een gemoedstoestand. (Amsterdam, D. Buys Dz., zonder jaartal. Dagteekening van de Voorrede: Januari 1891).

..... „Zoo dus nog altijd hinder van slapeloosheid?”

— „Ja, vooral in de laatste weken!”

— „Niets anders?”

— „Alle geluiden hinderen mij. Dat bellen van den tramkoetsier maakt me wanhopig!”

— „He, ja! Dat is waar ook! Als je, wakker te bed liggend, die bel hoort, wat zie je dan?”

— „Niemedal!”

— „Heb je er soms ook op gelet, of er zich bij dat geluid eene voorstelling van kleur in je hersenen opdoet?”

— „In het geheel niet. Ik ben veel te veel uit mijn humeur bij dat satansche lawaai!”

— „Ja, maar je zoudt je toch bij dat bellen eene voorstelling van kleur kunnen maken — als je wilde!”

— „Dat zou niet veel moois zijn!”

— „Bijvoorbeeld! Zeg me eens wat kleur komt het naast aan het geluid van de trambel?”

— „Vies koperrood!”

— „Mis — glimmend zilver! En wat kleur sluit zich aan bij de menschenstemmen op straat?”

— „Morsig vaalgeel!”

— „Mis — blauw-rood-aankomend-hèl-wegbleekend. En wat kleur dommelt er bij het geratel van een rijtuig?”

— „'n Gemeene, helsche straatkleur — vuilrood!”

— „Mis — groengrijs! En welke . . .”

— „Basta! Je maakt me nog zeker, dan ik al ben! Waar haal-je toch al die wijsheid vandaan — dat je me zoo beslist tegenspreekt!”

— „Dat staat te lezen in een nieuwen roman, geschreven door een heer, die zich Vosmeer den Spie noemt, en waarvan de titel luidt: *Een(e) Passie.*”

Mijn vriend knikte — en wees mij op het boek, dat ergens onder een stapel papieren verscholen lag. Hij fluisterde:

«Een wonder is die nieuwe . . . leer!
Geloof het maar, Jan Salie!»

Naar huis teruggekeerd, nam ik *Een(e) Passie* nog eens in de handen.

Ja, mijn slapelooze vriend had gelijk Jan Salie er bij te pas te brengen. Het is verwonderlijk, hoe er gesold wordt met een klein ideetje van niemedal, en hoe de heeren zich dan willen laten passeeren voor heel nieuw, heel jong, heel *fin-de-siècle*. Dat bij de geluiden, die ons oor treffen, eene harmonische voorstelling van kleur kan gevormd worden — is een Fransch idee, door Charles Baudelaire in de wereld gebracht. Vooral door J. K. Huysmans is dit idee uitgesponnen, en van het gehoor op den smaak overgebracht. Huysmans proeft iets, en hoort dan eene harmonische muziek. De curacao herinnert aan de clarinet, de kummel aan de hobo, de anisette aan de fluit, de kirsch aan de trompet, de whisky aan de trombone, de brandewijn aan de tuba, de rhum aan de altviool, de zuivere, oude bitter aan de contrabas. Zoo gaat het eveneens bij den reuk. Eene aandoe-ning van den reuk zou eveneens met kleurgewaarwordingen kunnen worden geflankeerd. De geur van de reseda doet denken aan zilverblauw, die van de jasmijn

aan melkweit, die van de roos aan licht-violet, die van den paardestal aan vuil-groen, die van eene bewaarschool aan vunzig bruin. Zoodanige zonderlinge spel-lingen van de fantasie kunnen aan Huysmans vergeven worden, omdat zijn held, de hertog Jean des Floressas des Esseintes, zich in dergelijken gedachtenkring mag verplaatsen. Des Esseintes is dertig jaar oud, zwak, nerveus, lijdende aan bloedarmoede, zich ergerend aan de wereld, afscheid geveerd aan Satan en al zijne pracht, omdat hij na zijne meerderjarigheid wat al te intiem met zijn helschen Majesteit heeft verkeerd, en toen door gadeloos misbruik van de genietingen der aarde de maag hopeloos bedorven heeft.

In volslagen eenzaamheid, alleen des nachts levend, mag deze held proeven doen op zijn likeurkelder, om uit den smaak muzikale gehoorgebaarwordingen te distilleeren. Maar zoodra men eene dergelijke stemming tot een algemeen menschelijk verschijnsel verheft, en ieder romanheld bij elk geluid terstond de kleur aangeeft, die voor zijne oogen komt zweven, wordt deze aardigheid vervelend en verzoekt men er verder van verschoond te mogen blijven.

Dat de heer Vosmeer de Spie in zijn verhaal *Een(e) Passie* tot vervelens toe misbruik gemaakt heeft van het telkens herhalen dezer Fransche uitvinding — de overeenstemming van geluid en kleur — is eene fout, die hij later vermijden kan, zoo hij op artistiek gebied niet aan kleurenblindheid laboreert.

Zijn verhaal roert nog geheel andere dingen aan. Hij schrijft eene analyse van een gemoedstoestand, en neemt daardoor de zware taak op zich het voorbeeld van den abbé Prévost, van Benjamin Constant, van Henri Beyle, van Balzac en Paul Bourget te evenaren. Eene aandachtige en vooroordeelvrije lezing van *Een(e) Passie* zal bij vele, eenigszins geoefende, lezers den indruk maken, dat de heer

Vosmeer de Spie iets uitstekends zal kunnen leveren, als hij eenige zonderlingheden, die gemakkelijk te vermijden zijn, wil nalaten.

Het is jammer, dat de auteur in eene pretentieuze voorrede zooveel rumoer maakt over het feit, dat zes uitgevers zijn werk niet aandurfd, omdat het onzedelijk zou zijn! Zulk eene voorrede kan een geheel verkeerden indruk maken! En het is duidelijk genoeg, dat hij hier met Busken Huet zou hebben kunnen beweren, dat hartstochten te beschrijven geen olie gieten is in de heilige lamp der christelijke deugden.

De auteur van *Een(e) Passie* beproefde het een hartstocht te analyseeren. Als letterkundig kunstenaar bezat hij daartoe een onloochenbaar recht. Hij heeft een zeer eenvoudig thema gekozen — een Amsterdamsch kantoorman, Cornelis Verbruggen, ziet eene actrice, Ida Munck, vat eene gadelooze liefde voor haar op, wordt door haar ontvangen, wordt dan voor korte poos haar minnaar, lijdt hevige jaloezie, als hij een album vol heerenportretten bij de actrice heeft doorbladerd, wordt door de actrice om zijne zwakheid gesard, poogt in hevige woede haar te wurgen, en wordt daarop ten slotte als een kwajongen de deur uitgezet. Het onderwerp is zeer alledaagsch, zeer vulgair — maar de wijze, waarop het behandeld werd, staaft, dat de heer Vosmeer de Spie in sommige opzichten een waarlijk niet alledaagsch talent bezit. In de eerste plaats heeft hij bewezen, dat zijne krachtige fantasie hem het leven van den gewonen burgerstand uitnemend voor oogen brengt. De ploertige vader en de lijdende moeder van Cornelis Verbruggen zijn beiden voortreffelijk geslaagd.

De beeldende kracht, waarmee de tooneelspeelster Ida Munck is voorgesteld, getuigt van vruchtbare studie. Deze heldin — als zulk een wezen, zoo valsch, zoo onvrouwelijk, zoo zelfzuchtig, zoo ijdel, eene heldin mag genoemd worden —

is midden uit de Nederlandsche werkelijkheid weggenomen. Zulke knapenbederfsters, zulke *ogresses*, zulke *filles de marbre* — samengesteld uit driekwart lichtekooi en een kwart artiste — zijn ook in ons gezegend vaderland te vinden. Vosmeer de Spie heeft zijn model met kunstenaars-oog bespied — en in dit opzicht heeft hij als verspieder een goeden dienst gedaan aan de letterkundige kunst . . . en aan de moraal.

Minder gunstig is de indruk door den kantoorheld, Cornelis Verbruggen, gemaakt. De auteur geeft hem als eene soort van Jozefs-type, een braven zoon, door eene brave moeder opgevoed, en onbedorven de maatschappij binnentredend, krachtig door de deugd. Buitendien heeft Cornelis veel gelezen, en zich „eene pantheïstische wereldbeschouwing” gevormd — een feit, dat stellig als een niet alledaagsch geval mag beschouwd worden. Deze pantheïstische Amsterdammer wordt verliefd op eene actrice, als Ida Munck. Zoodra hij tot haar is doorgedrongen, verneemt hij, dat zij zich tegenover hem met de hoogste onverschilligheid gewapend heeft, dat zij alleen hare kunst liefheeft — en ondanks dit alles zinkt de deugdzame pantheïst nog dien eigen avond in hare armen, die zij als *horizontale de haute marque* met de meeste „vanzelfheid” naar hem uitstrekt. De schildering van dezen louter zinnelijken hartstocht is met gloed, maar tevens met kieschheid voltooid. De actrice komt in al hare quasi geniale gemeenheid zeer sterk naar den voorgrond, terwijl de begunstigde held voordurend de rol van een speelpop vervult.

Cornelis Verbruggen komt nu in eene periode van woeste jaloezie op de vermoedelijk zeer talrijke Romeo's, die deze gechiffonneerde Julia in vroegere dagen het hof hebben gemaakt. Het is eenigszins zonderling, dat de gastvrije kunstenaars hem niet terstond de deur uitzonden heeft, toen zijn ijverzucht haar

begon te vervelen. Zij wacht eerst het oogenblik af, dat Romeo zijne rol wisselt met die van Othello, en haar pooft te verwurgen, terwijl zij hem met hare nagels wangen en voorhoofd openkrabt. Na ditmaal met schande uit de deur „gebonjourd” te zijn — als de gulle tooneelspeelster pleegt te zeggen — had Verbruggen kunnen toonen, dat hem nog iets van zijne vroeger goede eigenschappen was overgebleven. Hij had zijn opengekrabt gezicht kunnen laten verbinden, hij had de zaak als eene wijze les kunnen beschouwen, en verder had hij het als zijne overtuiging kunnen uitspreken, dat middelmatige kantoorhelden niet in de wieg gelegd zijn om een *duo de luxure* te zingen met aartsgeslepen tooneel-hetaïren, als de alom bewonderde Ida Munck. Maar dan had de auteur geene gelegenheid overgehouden zijn held in zelfmoord te doen ondergaan — een dood, die nu eenmaal voor Cornelis Verbruggen gepraedestineerd was.

Vosmeer de Spie vergeet hetgeen hij in het begin van zijn roman over de zedelijke, en verstandelijke eigenschappen van zijn held gezegd heeft — hij ontnemt hem alle bezinning, en teekent op uitvoerige wijze eenige mislukte, en later eene gelukte, poging tot zelfmoord. In de schildering der bijzonderheden komt het telkens uit, dat hij scherp waarneemt, en uitnemend schildert, wat zijne fantasie hem voor oogen stelt. Juist als schilder van het uiterlijk voorkomen van menschen en natuur toont hij een gelukkigen aanleg — als psycholoog en analyste schiet hij te kort. De tocht van Verbruggen buiten Amsterdam, als hij zich in den Amstel wil verdrinken, gevolgd door zijn buurmeisje, Josefine Berk, die hem redt, munt uit door voortreffelijke detailschildering — hier en daar met een enkelen trek, die aan Alphonse Daudet of Dickens herinnert.

Helena Bixs, door J. B. Meerkerk.
2 deelen. Nijmegen, H. C. A.
Thieme. 1891.

Zonderlinger boek dan *Helena Bixs* is zeker in de laatste tien jaren niet verschenen.

Het verhaal heet „waar gebeurd” — een groote troost voor soliede Droogstoppels. Maar het blijkt zoo uitermate onwaarschijnlijk en verward, dat de auteur er geen eer van heeft. De stijl is soms zeer helder, zeer leesbaar, soms buitengemeen gemaakt, opgeschroefd, gewild diepzinnig. De voorstelling der helden en heldinnen is zoo zonderling, dat men voortdurend naar de oplossing van vele raadsels vraagt — en ten slotte doorleest, omdat het blijkt, dat de heer J. B. Meerkerk de verklaring dier raadselen toch niet geeft. Een der hoofdpersonen, Karel van Hasselaar, staat tusschen twee dames, Anna en Helena. Beiden hebben hem uitverkoren, maar hij vraagt de eerste ten huwelijk, waarop de laatste zulke buitengemeen zonderlinge ziekte-symptomen doet in het oog springen, dat alleen de juiste naam van hare kwaal door een medischen term zou kunnen worden aangeduid.

In dit opzicht heeft de auteur een helder licht over het karakter zijner hoofdpersoon verspreid. Helena Bixs blijft voortdurend eene merkwaardige lijderes — genezen aan het slot voor korte pooze door een huwelijk. Dit huwelijk wordt in Java gesloten — en verreweg het grootste deel van den roman speelt te Batavia of te Dingginlaoet — een versierde naam. De schildering van het tropische landschap is dikwijls zeer verdienstelijk. De Hollandsch-Indische maatschappij, de kleurlingen, de Javanen, zijn met eene nauwkeurigheid en realiteit geteekend, die men van dezen auteur niet zou hebben verwacht. Zoodra hij zijne gedurig herhaalde pogingen iets heel diepzinnigs of geestigs te zeggen, vergeet, en — *sans se battre les flancs* — eenvoudig mede-

deelt, wat hij gedurende zijn verblijf in Indië heeft waargenomen, is alles uitmuntend en boeiend. Alleen is het opmerkelijk, dat de jongens en de baboes allen Hollandsch spreken.

Enkele beschrijvingen bieden zulk een zonderling beeld, dat alweer nieuwe vraagteekenen moeten geplaatst worden. Zoo bij de schildering der tweede heldin: Anna. De heer Meerkerk schrijft: „Weelderig omgolfden hare goudblonde lokken het lichtblozende, frissche gelaat, en neerglijdend langs den ivoorblanken hals, slingerden zij zich door *de open versiersels van haar zwellenden boezem.*” Welk eene voorstelling men zich bij dit proza moet maken, schijnt niet licht te beslissen. Daarnaast vindt men plotseling zeer juist uitgedrukte gedachten, b.v.: „Op eigen leed staart men zich blind, men ziet ten laatste de wijde wereld niet, men promoveert zich zelve tot hee!al.” Soms laat de auteur zijne letterkundige en artistieke kennis doorschemeren, b.v.: „Intieme kennismakingen vallen gewoonlijk tegen — op een afstand ziet men de gebreken niet, en het schoone schooner; 't is er mee als met de schilderijen van Mesdag en Jaap Maris.” Op andere plaatsen geeft hij raadselen op, die den lezer wrevelig maken, b.v.: — „Evenals den nieuweling op Java, duizelig van de tallooze indrukken, na zijn eerste mid-dagrust als in eene tooverwereld ontwaakend, als hij weer, als hij nòg de *veelkleurige kloosterlingen in het heldere zonlicht ziet schitteren*, zoo vreemd scheen hem de werkelijkheid, toen hij ontwaakte.”

Mij ontbreekt het aan doorzicht, om te verklaren, wat de schrijver bedoelt met veelkleurige kloosterlingen, (Oosterlingen?), die op Java in het zonlichtschitteren! Waarschijnlijk is de bedoeling zeer voortreffelijk, maar de uitdrukking dergedachte blijft duister. En dit laatste woord geldt tevens van den geheelen roman — uitstekend van plan en aanleg — gebrekkig in de bewerking.

* * *

Het nachtmal bij de oude Mennonieten te Hinlopen, naar eene aquarel in het bezit van H. M. de Koningin.